

17300

891.99

U-41

X 194 Aug 1

259

- 11/2 130

ՍԵՆՈՐԵՐ

Thyris methe

891.99

0-41

6v

ՀԱՏԵՐԻՑ

=====

Thyris methe
Thyris methe

Մ Է Կ Ը

1002
36831

ԵՐԵՒԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ «ԿՈՒԼՏՈՒՐԱ»

1913

20 03

3773

ՇԱՀԻԵԱՆ

ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՑ.

ՀԱՏԵՐԻՑ ՄԻԿ

1.

Այդ օրը ոչ մի գանգատաւոր չկար. տա-
նուաէրը փոխանակ սովորականի պէս սրան հայ-
հոյեւու, նրան ծեծեւու, միւսի վրայ գոռալու,
լսւրջ գէմքով նստած էր իր սովորական տեղում
և ականջները կախած, լսում էր իր գիմացը
նստած ինչ որ նորեկի, որը քաղաքացու արտա-
քին ունէր և հագնւած էր հրոպական ամենա-
վերջին տարազով՝ լայնաքիթ կօշիկներ, գերմա-
նական բաճկոն, սպիտակ քաթանի պէս մաքուր
պանամա գլխարկ, կրճքին ժամացոյցի շղթայ,
ձեռնափայտ և այլն:

...Համա, Արշակ, քո մասին էլ շատ փիւ-

փիս բաներ էին ասում, որպէս թէ անգործ էս, իբր թէ ուստի աղջիկներ ես պահում, ամբողջ ժամանակ թուղթ ես խօսում, փող ես կորզում ուրիշներից, մի խօսքով, շատ վատ բաներ: Վերջին ժամանակներս էլ հիւանդացել ես, ընկել շատ չքաւորութեան մէջ, փող ես հաւաքել քեզ համար, որ կարողանաս ապրել, ասում էր Ստեփան ապէրը որ Բ. գիւղի առաջաւոր ծերունիներից մէկն էր:

Նորեկը, ձեռնափայտի ծայրով գետնի վրայ գծեր քաշելով, լսում էր ծերունի Ստեփան ապօրը և գլուխը շարժում. ապա դառնալով նրան ասաց.

— Է՛, Ստեփան ապէր, դրանք բոլորը թշնամու խօսքեր են: Ես գիտեմ թէ ով է տարածել դրանք: Անպիտան Վարդանի նամակներից քաղւած կլինեն. փառք Աստուծոյ, հիմա ձեր աչքով տեսնում էք էլի, ասաց նա մի տեսակ շեշտով, որ ուզում էր վերջին բռնեցով ասել, թէ հագուստիցս արգէն կարող էք եզրակացնել իմ ինչ լինելը: Մի քանի բոլէ խօսակցութիւնը դադարեցրին գրագրի ներս մտնելով: Տանուտէրը նրան ներկայացրեց անձանօթին՝ ասելով.

— Պ. Արշակ, սա մեր գիւղական գրագիրն է, խնդրեմ ծանօթանաք:

Նա խսկոյն տեղից վեր կացաւ, գլխարկը վերցրեց, արագ շարժումով մինչև գետին խոնարհւեց:

— Արշակ Պետրովիչ Մատֆէե— ասաց և նրանք միմեանց ձեռք սեղմելով նորից նստեցին:

— Ո՞րտեղ էիք և ինչ գործով էք զբաղւում, հարցրեց գրագիրը, որ մի խելօք աչքերով, վառվռուն երիտասարդ էր.

— Ես ապրում եմ Վարշաւում և պարապում եմ անւտւերով. ունիմ մրգի և մանրունքի խանութ:

— Հայր ունի՞ք:

— Մայր ունիմ, հայր ոչ:

— Բնիկ այստեղացի է՞ք:

— Այո:

— Ձեր մօր անունը ինչ է:

— Սասագիւլ:

— Ուրեմն ձեր տունն աղբիւրի մօտ գտնւած գետնափոր խրճիթն է:

— Այո, եթէ ես գիւղում ապրած լինէի, վաղուց ի վեր շինած կլինէի նոր տներ:

Լաւ ճանաչում էին պառաւ Սասագիւլին: Ողորմելի կինը իր կեանքում սրբան դառնութիւններ էր տեսել: Զրկւելով ամուսնուց, ամբողջ տան և չորս մանր երեխաների հոգսը ընկել էր նրա վրայ: Յերեկները սրա—նրա տանը բանելով, իսկ գիշերները ճախարակ մտնելով հաց էր աշխատել, կերակրել ու մեծացրել իր փոքրիկներին այն յուսով, որ կ'մեծանան և իրանց հօր օջախը վառ կ'պահեն:

Ն Լ Է Բ Ե Ի Կ Յ ա լ Ե Կ Ի Յ .

Գ Լ Ե Բ Ե Ի Կ Յ ա լ Ե Կ Ի Յ .

3773

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ս.

Խոստովնիկ

ՇԱՀԻՆԵԱՆ Գ.

Երանյան

ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅԻՆ

Երանյան

ՀԵՂԻՆԱԿԻՑ.

Երանյան

ՍԵՆՏԵՐԻՑ

ՄԵԼԵ

1.

Գիւղերում, անգործ մարդիկ խմբւում են խանութներում, խօսում ու վիճում իրենց շուրջը պատող հարցերի մասին և կամ թէ վճռում գիւղական այս ու այն խնդիրները: Իսկ Բ. գիւղի Գրիգորի խանութը նոյն իսկ գատարան էլ էր, ուր սովորութիւն ունէր նստելու տանուտէր Բաշխին և ուր արդէն սովորել էին գիւղականներն իրենց վէճն ու գանգատը նրան ներկայացնելու:

Այդ օրը ոչ մի գանգատաւոր չկար. տանուտէրը փոխանակ սովորականի պէս սրան հայհոյելու, նրան ծեծելու, միւսի վրայ գոռալու, լուրջ դէմքով նստած էր իր սովորական տեղում և ականջները կախած, լսում էր իր գիմացը նստած ինչ որ նորեկի, որը քաղաքացու արտաքին ունէր և հագնւած էր երոպական ամենավերջին տարազով՝ լաշնաքիթ կօշիկներ, գերմանական բաճկոն, սպիտակ քաթանի պէս մաքուր պանամա գլխարկ, կրծքին ժամացոյցի շղթայ, ձեռնափայտ և այլն:

— Համա, Արշակ, քո մատին էլ շատ փիս-

Բայց նախախնամութիւնը ու էր գրել խա-
սագիրլի ճակատին: Երեխաներից երկուսը, մէկ
օրում մեռել էին դիֆտերիայից, մէկը ընկել էր
սայլի տակը նոյնպէս մահացել, մնացել էր մի-
այն Արշակը, որ երեխաներից ամենից կրտսերն
էր, մօր յոյսն ու ապաւէնը: Արշակը մեծացել,
21 տարեկան էր եղել և մայրը զոհ էր իր վի-
ճակից ու ամեն օր փառք էր տալիս Աստծուն,
որ վերջապէս այս մէկը բաշխեց իրան: Եւ խա-
սագիրլը ուրախ էր իր չարածճի ու երես տուած
Արշակով, այլևս չէր մտածում, կրած ցաւերի
ու վշտերի մասին:

Բայց ահա մի գեղեցիկ օր Արշակը յայտ-
նում է մօրը, որ գնում է օտարութիւն փող աշ-
խատելու, գիւղում ուրիշի գոնեբլին ծառայու-
թիւն անելով կարելի չէ ապրել:

Գնացել էր վեց-եօթ տարի և մի նամակ
չէր ուղարկել իր վշտահար մօրը: Բ. գիւղի տղա-
ներից Վարդանն էլ էր գնացել Վարչաւա և նրա
նամակները լաւ չէին խօսում Արշակի մասին:
Խեղճ մայրը այնքան լաց էր եղել, որ աչքերը
կուրացել էին: Քանի-քանի անգամ գնացել էին
տունը գրել, կապերաբ կամ պղինձը տանից հա-
նել՝ պետական և հասարակական տուրքի պատ-
ճառով:

Եւ այսօր ահա տղան եկել է:

Խանութ մտաւ Մոսենց Վանէսը, բարեկեց,

յետոյ դիմեց Արշակին ձեռքը պարզելով.

— Այ, դու բարով ես եկել, մեր սողայ, քէֆդ,
հալդ ինչպէս է. դէհ, ասա, մի տեսնեմ:

— Շատ լաւ եմ, սահանէր Վանէս, ձեր տա-
նեցիք ինչպէս են:

— Ողջ և առողջ: Բայց դու ասա, մեր Վար-
դանը ինչպէս է, ինչ է շինում, երբ է մտածում
գիւղ գալ:

— Է, նրա բանը վատ է, պատասխանեց
Արշակը ճիւղալական ծիծաղով և դէմքը կապկի
նման ծամոնելով: Նրա բանը շատ վատ է, քաղ-
ցած փորով ամբողջ օրը ընկած փողոցներն է
չափչփում: Աշխարհումս լաւութիւնը չէ անց-
նում. քանի անգամ նրան սովամահ լինելուց
ազատել եմ, քանի-քանի անգամ փող եմ տւել,
շոր եմ տւել, ասել եմ, այ մարդ, արի ինձ մօտ,
իմ խանութում կանգնի, առևտուր արա, մարդ
դարձիր, բայց չէր լսում իմ խօսքերին և փո-
ղոցներն ընկած մահ էր գալիս ու յետոյ էլ նա-
մակ է գրում այստեղ՝ թէ Արշակը այսպէս է,
այնպէս է:

Մեղաւորը ես եմ եղել, միթէ չգիտէի էն
առածը, որ ասում է. «օձը տաքացնողին կխայթի»:
Բայց եթէ մէկ էլ ձեռքս կընկնի, ես այն ժա-
մանակ ցոյց կտամ նրան, թէ ինչ տաւ է, վար-
կաբեկ անել մարդու:

Վանէսը կարմրեց և զարմանալով հայում

էր Արշակին: Վարդանը իր աներոջ տղան էր և նա էր գրում այս միենոյն խօսքերը սորանից մի տարի առաջ Արշակի մասին, հիմա էլ սա է եկել, նրա մասին այսպէս է խօսում:

—Արշակ, գիտես ի՞նչ, ես ոչ Վարդանի նամակներին եմ հաւատում և ոչ էլ քեզ. ասած է. «Մինչև երկու զանգատաւոր իրար մօտ չլինեն, չէ կարելի ճշմարտութիւնը իմանալ», դրա համար էլ ես լռում եմ:

—Է՛յ, Աստուած իրեն հետ, Արշակ, ասում ես առևտուրդ լաւ է հօ. հարցրեց խանութպան Գրիգորը, որը շողոքորթ արտաքինով մի մարդ էր:

—Ի՞նչ լաւ, էլ խօսք ունի, օրական որ 100 մանէթի առևտուր չանեմ ի՞նչ լաղաթ:

—Իսկ գուտ աշխատանք ո՞րքան է լինում:

—Դա օրի և յաջողութեան վրայ է կախւած. այնպէս օր է լինում 20 ռ., 10 ռ., 5 ռ. և այլն:

—Ընկերդ ասացիր ուրա է, բա ի՞նչպէս ես նրան հաւատացել:

—Բայց ինչո՞ւ չպէտք է հաւատալ, չէ՞ որ նա էլ ինձ հետ ընկեր է: Այնտեղի մարդիկ մերոնց պէս չեն, նրանք օրհնւած բաներ են:

—Ախպէր, էս քանդւած գիւղերում ոչինչ չկայ, անում ես անում, էն վաղի մասալի ասած. «խախալի գլուխը ոչինչ չես գցում»: Ափսոս չէ

քաղաքը, փողը շատ, ապրուստը լաւ: Չէ, Աստուած վկայ, միտքս փոխել եմ, պէտք է ես էլ գնամ, բաղդս փորձեմ օտարութեան մէջ:

—Դու դեռ բոլորը չես իմանում ինչ կայ քաղաքներում, եթէ գնաս էն ժամանակ կիմանաս:

—Է՛, որդիք, այդպէս մի խօսէք, զլուխը բարձրացնելով ասաց տէր Հայրապետը, որ իրան օրում շատ լաւ ու վատ օրեր էր տեսել և խնամող ձեռք չլինելուց, վաղաժամ թառամել էր:

—Որդիք, շարունակեց տէր հայրը, էլի մեր սե հողը հարիւր անգամ բարձր է քաղաքներից, մեր հին, սե ու գեանափոր խրճիթները աւելի թանկագին քաղաքների հսկայական, պալատանման տներից, որովհետև գիւղերումն է, ուր կայ դեռ ևս սէր, յարգանք և միմեանց դժբախտ բոլակներում՝ ձեռք կարկուռել:

Օտարութիւն մի գնացէք, աչքներդ մի արնկէք հեռու ճանապարհի վրայ, այլ ձեր հողը մշակեցէք, որովհետև այն, որին դուք փնտռում էք, ինքը կգայ ձեզ մօտ:

Այս իմ չորացած ձեռքերը քանի երիտասարդներ են գրել հողը ծաղիկ հասակում, որոնք վերադարձել են հիւժւած և մաշւած օտարութեան մէջ:

Քաղաքում ձեզ գործ կտան, քանի ջահէլ էք, իսկ հէնց որ ծերացաք, այլևս ձեզ ոչ ոք չի նայի, կմաք ծարաւ ու անօթի:

կվերագառնաք հայրենիք, այստեղ էլ օր չէք
աւնենայ, անտեսութիւն չունենալու պատճառով
և ձեր ծերութիւնը կանցնի գառնութեամբ:

— Տէրտէր, ախր գիւղերումն էլ ապրուստ
չկայ, գիւղում ապրելու համար կամ փող պէտք
է ունենաս և կամ բռունցքի ոյժ. ասաց Գրի-
գորը՝ աչքերը պլստացնելով:

— Տեսնում ես, Գրիգոր, այն քօլն ու մա-
ցառը կոխած խոպան դաշտերը և այն ընդար-
ձակ անտառը, աշխատիր, քրտինք թափիր նրանց
վրայ և դու մի քանի տարուց յետոյ կունենաս
լաւ վարելահողեր և գեղեցիկ մրգի այգի:

— Բայց, չէ՞ որ, զրանց համար հարկաւոր է
փող, ազքատ չիւղացին որտեղից ճարէ, ինչպէս
կարող է նա տալ այն սոսկալի տոկոսները, որ
պահանջում են ագրուկները:

— Հիմնէք գիւղում մանր-վարկի բանկ, ա-
սաց գրագիրը, ուղիղ հայելով Գրիգորին,
որն ամենաթուզ հսկառակորդն էր գիւղական
բանկերի:

— Է՛, դու էլ բան ասացիր, հացի փող չկայ,
զանձարան ես ուզում հիմնել:

— Ոչ թէ փող, այլ մարդիկ չկան, պատաս-
խանեց գրագիրը, գառնութեամբ երեսը շուռ
տալով նրանից:

— Լաւ, թողնենք այս խօսակցութիւնը և
Արշակի համար մի լաւ հարսնացու գտնենք, խօ-

սեց Մարտիրոսը, որ մինչև այդ լուռ նստած էր
և սքանչանում էր Արշակի արտաքին զարդերով
և շորերով:

Ամառ ու ձմեռ նրա քթի ծայրը միշտ կար-
միր էր լինում, որովհետև ամեն օր գցում էր
բաւականաչափ Պիղատոսի արցունքից: Անդարդ
էր նա և այդ ցոյց էին տալիս նրա հաստ վիզն
ու լիքը, ուռած այտերը:

— Ճիշտ է ասում Մրտօն, ձայն տւին ամեն
կողմից գիւղացիք.

Իսկ Արշակը ինքնաբաւական ժպիտը դէմ-
քին, աչքերը գցած առաստաղին, աջ ձեռքով
շփում էր մօրուքը, իսկ ձախով՝ խաղացնում էր
ժամացոյցի շղթան:

— Բայց, այ ոչդիք, ասաց Ստեփան ապէրը,
հլա աղան նոր է եկել, դեռ նա իրան թողէք մի
դրոսի, յետոյ:

Ստեփան ապէրը ուզում էր ասել, որ թողէք
մի փոքր մնայ, տեսնենք ինչ տեսակ բնաւորու-
թեան տէր է, ինչ ունի, որովհետև վաղուց էր
որ գնացել էր և ոչ ոք չէր ճանաչում, իսկ փոքր
հասակում երես առած գող ու սրիկայի մէկն էր:

— Ինչ ես ասում, Ստեփան ապէր, մէջ ըն-
կաւ քեռի Աշոտը. էլ մի օրւայ քեռին եմ, Ար-
շակիս համար այնպէս աղջիկ ուզեմ որ մի հառ
լինի մեր գիւղում: Ի՞նչ ես ասում, Արշակ, հա-
մաձայն ես թէ ոչ. լաւ իմացիր, որ եթէ ոչ էլ

ասելու լինես, անպայման գլուխդ կապելու եմ.
բաւական է, խեղճ քրոջս կեանքը մաշեցիր:

— Դեռ կմտածեմ քեզի:

— Էլ ի՞նչ մտածել, հօ ջահէլ չես, ուզում
ես մեծանալ կամ թէ պտակւելու փողը հօ նոր
չես աշխատելու:

— Մի լաւ աղջկայ տեղ եմ գիտում, ասաց
Մարտոն, շատ սիրուն և տնտես:

— Ում աղջիկն է, հարցրին ամեն կողմից:

— Տմբլագեօգենց Յովսէփի, խելօք երեխայ
է, գլխին աղուն աղաս չի խօսի:

— Այ լաւ է գտել, ձայնեցին ամեն կողմից:

— Աղջիկը լաւ է, խօսք չունի, թէ գեղեցիկ
է և թէ արարմունքով, ասաց Աշոտը գիմելով
Արշակին. հասած աղջիկ է, կլինի 14 տարեկան
շուտ կտան: Տէրտէր, Ստեփան ամի, ի՞նչ էք ա-
սում, լաւ չէ՞ Անթառամը:

— Ի՞նչ ասեմ որդի, դուք գիտէք, բայց շտա-
պում էք, աւելի լաւ է քիչ սպասէք. պատաս-
խանեց տէրտէրը ծխամորճը լցնելով:

— Լաւ է ասում, տէր Հայրապետը, աւելա-
ցրեց Ստեփան ապէրը, ննջելով նստած տեղը:

— Տմբլագեօգենց Տիգրանինն էլ ոչինչ, խօ-
սեց տանուտէրը բռն մատը և ցուցամատը ի-
րար քսելով, թէ ինձ տենաւ, Աշոտ, ես ձեռաց,
գործը գլուխ կբերեմ:

— Լաւ, Արշակ, այդ երկուսին էլ քեզ ցոյց

կտամ, որին որ հաւանեալ, ուզելու եմ:

— Աբշակ, էլ ինչ նորութիւններ գիտես,
պատմիր մի քիչ. հարցրեց Գրիգորը, ահանջները
սրելով:

— Ի՞նչ պատմեմ, Գրիգոր, մարդ ինքը պէտք
է գնայ որ համ ու լազաթ առնի:

Տէրտէրը ասում է, թէ գիւղը քաղաքից լաւ
է, բայց չէիտէ, քաղաքում այնպէս բաներ
կան, որ մարդ ախանջով լսում, աչքով տեսնում
է, չի հաւատում, կարծում է թէ երապի մէջ է:

— Այ բալա, պատասխանեց տէրտէրը, հիմա
խօսք չունեմ ասելու, երբ կծեբանաւ այն ժա-
մանակ կյիշես իմ ասածները: Ստեփան, գնանք
եկեղեցի, արդէն ժամանակ է: Համբարձում, գնա,
զանգերը քաշիր, գիմեց նա ժամհարին, որ ծոյլ
ծոյլ թիկն էր տւել պատին և քնել էր մեզմիկ
քնով:

Ու վեր կացան բոլորը, դուրս գնացին խա-
նութից: Գարնանային զով քամին փչում էր, քշե-
լով երկնակամարի վրայ եղած ամպի կտորները,
որոնք մերթ բաժանւելով, մերթ միանալով
գնում լուծւում էին անհուն եթերում:

Նախիրը, արօտից գառնում էր տուն. կովե-
րի ու գոմէջների բառանչը, նախրապանների
հարայ հրօցը, երեխաների աղաղակը, թռչուն-
ների երեկոյեան մեղեդիների քաղցրիկ ելեւջ-
ները, եկեղեցու փոքրիկ զանգակների անուշ դո-

դանջունը լցրել էին օդը հազար ու մի ձայներով և գիւղը այդ պահուն աւելի գրաւիչ, աւելի գեղեցիկ էր երևում մարդու:

2.

Ժամի մօտ չորսն էր. մինչև այդ ժամանակ երկնակամարը պարզ էր ու վճիտ, միայն սարի վրայ կուտակւած էին ամպեր: Բայց անա, մի փոքրիկ սև ամպի կտոր բարձրացաւ, յետեւից քաշելով ամպերի սարեր և հետզհետէ տարածւելով բռնեց ամբողջ երկնակամարը, մի անգամից, պարզ օրը մթնացնելով:

Մի րոպէ ամեն ինչ լռեց: Ոչ մի ձայն ծպտուն չէր լսոււմ. միայն գետն էր, հեռում խոր ձորի մէջ, բնութեան այդ խորհրդաւոր պահուն, գորգողալով և աղաղակելով անցնում, վշտացնելով օծի պէս: Կարծէք նա էլ հասկանում էր մօտալուտ վտանգը և աւելի ուժգին ձայներ էր հանում, խախտելով տիրող խորհրդաւոր լռութիւնը:

Յանկարծ փչեց քամին, փոթորիկը բարձրացաւ, երկինքը դղրդաց, կայծակը խփեց և սարերն ու ձորերը խուլ արձագանք տւին: Սկսեց տեղալ մեծ-մեծ կաթիլներով անձրևը, բայց շուտով կարկուտի փոխեց և կարկուտը արագութեամբ ցած էր թափւում, աւերելով ամեն ինչ: Փչում էր քամին, գոռում էր գետը, խռում էր

կարկուտը և այդ կատաղի ձայների մէջից լսոււմ էր Բ. դիւղի եկեղեցու զանգակների անուշ զօղանջունը, որոնք անչափ դուրախ ու ներդաշնակ էին հնչւում բնութեան այդ կատաղի համերգում:

Շուտով ամպերը ցրեցին, քամին դադարեց և արևը կամացուկ իր երեսը հանեց ամպերի տակից, լցնելով անուշ ջերմութեամբ սարերն ու ձորերը:

Մաշգիկ, կենդանիները, թռչունները դուրս եկան իրանց թաղստարաններից, կարծէք ոչինչ չէր պատահել, կեանքը մտաւ իր սովորական ընթացքի մէջ, միայն դեռ ևս հոսում էին, փոքրիկ առակներով ջրերը:

Գեղջուկ կանայք և աղջիկները, կուժերը ուսերին, գնում էին աղբիւր ջուր բերելու: Տմբաղեօգենց Յովսէփի աղջիկն էլ կուժը ուսին, գնում էր աղբիւրը: Նրա երեսը համարեա թէ բաց էր, որովհետև մի ձեռքով բռնել էր կուժը, իսկ միւսով, շրջագցեստի ծայրերը, ցեխի պատճառով:

Նրա բարձր ու գեղանի հասակը, ձիւնի նման սպիտակ երեսը, սև ծով աչքերը, ովկիանոս կուրծքը, քարի պէս կարծր սրտերը կարող էին փափկացնել:

Նա քայլում էր անհամարձակ, աչքերը գետին գցած, վախկոտ եղջերուի նման: Նա կա-

տարեալ շուշան էր, նոր թփից պոկած, մի անգին մարգարիտ, կուռք երկրպագութեան արժանի:

Նրա առաքինութիւնը, խոնարհութիւնը, արարմունքը, ասելիք էր դարձած:

Աղբիւրի մօտի փոքրիկ խրճիթի առաջ կանգնած էին երկու մարդ և ցածր ձայնով խօսում էին:

— Անաէր կարկուտը բաւական վնաս նւած կլինի, ասում էր մէկը, բայց լաւ էր որ մանր էր և շուտ կտրւեց, թէ չէ բաններս բուրդ էր:

— Է՛, արնպէր, ի՛նչ եմ տէել քաղաքին, անձրե գայ, կարկուտ գայ բոլորը մէկ հաշիւ է: Իսկ գիւղում կարկուտ եկաւ վայ է, անձրե չեկաւ վայ է, անձրե շատ եկաւ վայ է:

— Լաւ, եթէ բոլորս էլ քաղաքացի դառնանք, ասպա գիւղացի ո՞վ կլինի և հաց սրտեղից կճարւի: Բայց թողնենք, Արշակ, լաւ տես, դալիս է Յովսէփի աղջիկը, այն կարմիր թաշկինակովն է:

Խօսողները Արշակն ու Աշոտն էին, որոնք կանգնել էին Անթառամին տեսնելու: Անթառամը մօտենում էր դրանց: Արշակը աչքերը ցցել էր աղջկայ վրայ և իր խամրած և խոր ընկած աչքերով նրա աչքերն էր փնտռում: Արշակի բերանը բացւել էր, քթածակերը լայնացել և սիրտը արագ-արագ խփում էր:

Աղջիկը տեսնելով, որ անծանօթ մարդիկ

իրեն են նայում, ամօթից կարմիր կտրեց, թաշկինակն իջեցրեց դէմքի վրայ և արագացրեց քայլերը: Արշակն աչքերը շորս բացած նայում էր նրա յետևից, շունչը պահած, տեղից չշարժւելով, ինչպէս որսկան, որի զնդակը նպատակին չհասնելուց, դեռ երկար նայում է որսի յետևից, թէպէտ վերջինս արդէն վաղուց անյայտացել է: Իսկ Աշոտը ինքնաբաւական ժպիտը դէմքին, նայում էր քրոջ որդու երեսին և զմայլում նրա լափշտակութեամբ:

— Ի՛նչպէս էր, հաւանեցիր, ասաց Աշոտը լուսթիւնն ընդհատելով, այդպէս աղջիկ ոչ մի քաղաքում չես կարող ճարել:

Իսկապէս ճիշտ էր ասում Աշոտը. միայն ազատ ու փառքամ լեռների բնութիւնը կարող էր ծնել այնպիսի չքնաղ արարածներ, որպիսիներից էր Անթառամը:

— Քեռի, խնդրում եմ հէնց այս գիշեր դնաս և առաջարկութիւն անես:

— Կգնամ, աչքիս վրայ, դու յուսով եղիր, որ անպայման գործը գլուխ կբերեմ:

— Բայց, քեռի, կարող է պատահել որ չաան:

— Այդ քո գործը չէ, գնանք:

Ու այսպէս խօսելով մտան ներս: Արևը իր վերջին ողջոյնն էր տալիս երկրին և օրւայ երկարատե ճանապարհորդութիւնից յոգնած, գնում էր հանգստանալու լեռների ստոր ծոցում:

3.

Գիշեր էր, աստղալից գիշեր: Լուսնեակը հեզ հարսի նման սահում էր կապոյտ երկնակամարի վրայ և արթուն հովւի պէս հսկում քնած աշխարհը:

Բ. գիւղի խրճիթներն էլ լուսաւորւած էին աղօտ լոյսով: Գիւղում տիրում էր գերեզմանային լուռութիւն և այդ լուռութիւնը խանգարում էր մէկ-մէկ շների հաջոցով:

Տմբլագեօգեհնց տունն այդ գիշեր սովորականից աւելի լաւ էր լուսաւորւած:

Յովսէփը աղքատ, խեղճ մարդ էր, համեստ աշխատաւոր և ունէր ահագին ընտանիք, բաղկացած ութ հոգուց:

Յիսուն տարեկան էր, բայց տեսնողը նրան կասէր, որ 60—70 տարեկան կլինի:

Բուխարու մօտ նստած էին Յովսէփն ու Աշոտը և ցածր ձայնով խօսում էին.

—Հիմա ասա, խօսք տալիս ես, որ վաղը գիշեր նշանը բերենք, թէ ոչ:

—Բայց Աշոտ, աղջիկ տալը այդպէս էլ շուտ չի լինի, դուրբան, չէ՞ որ սա մալ բազարի չէ, այլ ջան բազարի է: Մէկ էլ նրանից եմ քաշւում որ, այստեղ չէ մնալու:

—Ախպէր, պսակւելուց յետոյ անմիջապէս կգնան Վարչաւա, մի քանի ամիս մնալուց յետոյ դործները կվերջացնեն և կգան այստեղ:

Եթէ կարողացաւ խանութը շուտ ծախել, շուտ էլ կվերադառնայ:

—Լաւ ես ասում, Աշոտ, բայց ախր հաստատ չգիտենք քաղաքում բան ման ունէ, թէ սուտ է խօսում:

—Ինչ սուտ, ախպէր, խօսեց կշտամբանքով Աշոտը, չես տեսնում նրա շորերը, ման գալը, քսակը որ հանում է՝ կարծես փշած գինու տիկ լինի:

—Դժւար խնդիր է, ախպէր, չգիտեմ ինչ անեմ, ինձ համար էլ շատ ամօթ է քո խաթրը կոտրել, ասաց քաշւելով Յովսէփը Աշոտին:

—Չգիտեմ ինչ խելքի տէր մարդ ես, տօ, մարդը հէնց երկու երեք հարիւր մանէթի նշան է բերում, լաւ կլինի՞, որ սրան էլ մեծ աղջկադ նման տաս մի նախըջու, որ օրւայ հացի կալօտ մնայ:

—Վաղը ճաշին, պատասխանեց մի փոքր մտածելուց յետոյ Յովսէփը, ես պատասխան կտամ, իսկ այս գիշեր դեռ հարկաւոր է տանեցոց հետ մասլահաթ անել:

—Շատ բարի, ո՞վ է բան ասում: Բարի գիշեր, յուսով եմ, որ պատասխանը լինելու է այսօր ասաց Աշոտը, ուրսխ տեղից վեր թռչելով:

Յովսէփը բռնեց թևից և նստեցրեց:

—Կաց հաց ուտենք, յետոյ գնայ:

Աշոտի երեսը աւելի պայծառացաւ, որով-

հետև Բ. գիւղի սովորութեան համեմատ, եթէ աղջկատէրը խնամախօսի համար հաց բերեց, նշանակում է մտքումը կայ աղջիկը տալու, իսկ եթէ հացի չպահեց, արդէն պարզ է, որ չէ տալու աղջիկը:

Նանագիւր, Յովսէփի ամուսինը որ տարիքաւոր մի կին էր, հաց բերեց և նոր բարեկամները քաղցը խօսելով նստեցին սեղան:

Ընթրիքից յետոյ Աշոտը գնաց տուն, սպասելով վաղւան պատասխանին:

Միւս օրը Յովսէփը համաձայնութիւն տւեց Աշոտին, ի միջի այլոց ասելով, որ թէև կինը հակառակ էր, բայց ինքը լաւ ճանաչելով Աշոտին, նրա խաթրու տալիս է:

Աշոտը ուրախ-ուրախ գնաց Արշակի մօտ և յայտնեց, որ ամեն ինչ վերջացած է և պէտք է վաղը երեկոյեան գնան նշան գնելու:

Միւս օրը երեկոյեան նշան դրեցին իսկ մի քանի օրից յետոյ հաքսանիքն էր:

Փողերի, գափի և ուռաների ձայնը բռնել էր ամբողջ Բ. գիւղը: Երկու օր ու գիշեր ուրախութիւն եղաւ, իսկ երրորդ օրը ցերեկայ ժամը 12-ին քահանան եկեղեցում հանդիսաւոր կերպով կատարեց նրանց պոակի ծէսը: Երեկոյեան դէմ ամեն ինչ վերջացաւ: Գիշերը միայն գիւղի ջահէնները պէտք է գնային քիչ ուրախութիւն անելու և բաժանելու իրանց մէջ նւէր ստացած

խօնչաները և քաղցրեղէնը:

4.

Ժամի 8-ն էր. Բ. քաղաքի ծայրում գտնւող զբօսավայրում կեանքը սկսել էր եռալ: Մարդիկ ցերեկւան տաքութիւնից յետոյ դուրս էին եկել աներից, մի փոքր թարմանալու:

Ման էր գալիս երկսեռ հոծ բազմութիւնը ուրախ ու զւարթ, լցնելով այգին խինդ, աղաղակով: Վերջին նստարաններից մէկի վրայ նրստած էին երկու հոգի և իրար հետ կամացուկ փոփսում էին:

Նրանցից մէկը Արշակն էր, իսկ միւսը մի հաստ, կարճահասակ, փաթթամ հագուստով մի պարոն:

— Լաւ, լաւ, ասում էր անծանօթը, ես քեզ լաւ եմ ճանաչում, յիշում ես մի քանի ամիս սրանից առաջ այն ուստի աղջկայ համար էիր այդպէս խօսում:

— Ես քո վրայ, Արշակ, սաստիկ բարկացած էի և այն ի՞նչ անամօթն էր, որ բերեցիր օձիքս փաթաթեցիր, եթէ չլինէր հիւրանոցի ծառան, ես կօրած էի. բայց ինչևէ, եթէ սա էլ ասածիդ պէս չլինի, էլ ձեռքիցս չեմ պրծնի:

— Դուք բոլորովին անհոգ եղէք սրա մասին, Մանուէլ կարպովիչ, պատասխանեց Արշակը շողոքորթ ձայնով:

— Արշակ, ես գնում եմ ուղիղ տուն, խօսեց մի փոքր ընդմիջումից յետոյ Մանուէլ Կարպովիչը, դու էլ գնա հիւրանոց, վերցրու նրան և եկէք մեզ մօտ, վարձատրութիւնն էլ աչքիս վրայ:

Երկուսն էլ տեղներիցը վեր կացան. Մանուէլ Կարպովիչը գնաց տուն, իսկ Արշակը անցնելով մի քանի փողոցներ, վերջապէս մտաւ «Վիկտորիա» հիւրանոց, որտեղ էր և Անթառամը:

Տեսնելով Արշակին, Անթառամը վեր կացաւ, մօտեցաւ նրան և ասաց աղերսաձայն.

— Ո՛ւր էիր մինչև հիմա, սիրտս ճաքում էր մենակ, այս չորս պատերի մէջ:

— Բարեկամիս հետ խօսում էի, սիրելիս, պատասխանեց Արշակը, քնքշաբար շոյելով նրա գլուխը:

— Ե՞րբ ենք գնալու այստեղից, երկաթ պէտք է մնանք այս քաղաքում, հարցրեց Անթառամը անհամբեր:

— Չէ, սիրելիս, զիշերը կմնանք, վաղը առաւօտեան ճանապարհ կընկնենք: Անթառամ, հիմա պատրաստուիր գնանք ընկերոջս մօտ:

— Ո՞վ է ընկերդ, մեր գիւղացի է՞, Արշակ:

— Ո՛չ, նազելիս, այստեղացի է, մի շատ հարուստ և պատուաւոր մարդ է:

— Կին ունի նա:

— Ունի, բայց ամառանոց է գնացել:

— Բա էլ ես գալիս եմ ի՞նչ անեմ:

— Ինչպէս թէ ինչ, կգնանք, էխօսենք մի փոքր և կվերադառնանք: Հիմա սր գնանք ընկերոջս մօտ, քեզ ազատ պահիր և խօսիր նրա հետ այնպէս, ինչպէս ինձ հետ ես խօսում, դու դեռ չգիտես քաղաքի սովորութիւնը:

Անթառամը էլ ոչինչ չխօսեց, քաշքշելով մի կերպ հագաւ շորերը:

Մի ժամից յետոյ նրանք դուրս եկան, նստեցին կառք և սկացան Մանուէլ Կարպովիչի տունը: Ճանապարհին ոչինչ չխօսեցին իրար հետ ամուսինները. Արշակը թաղւած էր մտքերի ծովում, իսկ Անթառամը նայում էր մայթերով անցնող խայտաբղետ ամբօխին, խանութներին և հիանում Բ. քաղաքի փարթամութեամբ: Տունը, որտեղ կանգ առաւ կառքը, մի հսկայական երեքյարկանի շինութիւն էր:

Արշակը կառքից ցած թռաւ, իջեցրեց Անթառամին և մօտենալով դռանը, զանգահարեց: Իսկոյն տան դուռը բացւեց և շէմքին երևաց գեղեցիկ հագնւած մի ծառայ, որն իջկոյն ներս հրաւիրեց եկողներին, ժպտաղէմ բարևեց Արշակին և մի խորը գննողական հայեացք ձգեց Անթառամի վրայ:

— Դարձեալ մէկը, ասաց ծառան կամացուկ և շտապով վերև բարձրացաւ նրանց յետևից: Մանուէլ Կարպովիչը բնակւում էր տան վերին

յարկում և գրաւում էր 8 սենեակ, չնայած որ ինքն ու կինն էին:

Պաշտօնով նա բժիշկ էր և ունէր հօրից ժառանգած ահագին կալւածքներ:

Դահլիճի գոհնը մտնողներին դէ՞ ևս տան տէրը, շատ սիրալիր կերպով բարեկերպ Անթառամին և մի հայեացքով չափելով ուրիշ միջին գլուխ:

— Համեցէք, համեցէք, իմ տան գոհները տիրին, այսուհետեւ ձեր առաջ բաց է. ապա դառնալով Արշակին ուսերէն ապրես, արժէ գովելուդ:

— Տեսնում էք, որ ես ստախօս չեմ, պատասխանեց Արշակը, ջարդւած ուսերէնով: Մանուէլ Կարպովիչը հիւրերին հրաւիրեց դահլիճ, որ մի ընդարձակ սենեակ էր բուրժուական թանկագին կարասիներով զարդարւած: Անթառամը ապուշի պէս մէկ նայում էր հսկայական հայելիներին, մէկ հրաշալի գորգերին և մնացել էր գմայլած, չիմանալով, թէ որտեղ է գտնուում ինքը:

— Հաւանում եք տիրին Անթառամ, մեր գահլիճը, դիմեց նրան տան տէրը, նկատելով նրա հիացմունքը: Անթառամը գլխով դրական նշան արաւ: Արշակը բռնելով նրա ձեռքը ասաց.

— Խօսիր, սիրելիս, Մանուէլ Կարպովիչի հետ, չէ՞ որ նա մեր բարեկամն է, ի՞նչ ես այդպէս մնջի պէս նշաններով խօսում, ապա դառ-

նալով Մանուէլ Կարպովիչին ուսերէն, ասաց. — Ես գնում եմ, թողնելով քեզ ազատ, առաւօտեան կգամ:

— Լաւ, պատասխանեց Մանուէլ Կարպովիչը:

— Անթառամ, դու մնայ այստեղ, ես այս րոպէիս կգամ:

— Ո՛ւր ես գնում, Արշակ, ես մենակ այստեղ չեմ կարող մնալ, ես էլ եմ գալիս:

— Խելացի եղիր, անուշիկս, ասացի որ այս րոպէիս գալիս եմ, խօսիր Մանուէլ Կարպովիչի հետ, ասաց Արշակը, արագ մօտեցաւ գոհներին և անյայտացաւ:

Մնացին Անթառամը և Մանուէլ Կարպովիչը մենակ, որոնք մի առժամանակ լուռ իրար էին նայում: Առաջինը վախենում էր որ մի օտար մարդու հետ նստած է միայնակ, իսկ վերջինը մտածում էր թէ ինչպէս սկսէ խօսակցութիւնը:

Վերջապէս լուսթիւնը խղեց բժիշկը, տեղից վեր կենալով:

— Տիրին Անթառամ, անցնենք միւս սենեակը այնտեղ շատ բաներ կան տեսնելու, նայիր մինչև Արշակի գալը:

Անթառամը նայեց նրան, բայց տեղից չըշարժեց:

— Ինչո՞ւ ինձ հետ չես խօսում սիրունիկ,

տես, ինչպիսի գեղեցիկ ընծայ եմ գնել քեզ համար, այս ասելով հանեց գրպանից մի սիրուն արկղիկ և բանալով ցոյց տուեց մի շատ թանկագին տպարանջան, վերցրու, Անթառամ, այս քեզ համար եմ գնել որպէս առաջին ընծայ:

Անթառամը լուռ էր, նա վախենում էր, նա ցնցում էր Մանուէլ Կարպովիչի իւրաքանչիւր խօսքից և անհամբեր սպասում էր Արշակի ներս մտնելուն:

— Ձէ, սրա հետ ուրիշ տօնով պէտք է խօսել, մըմնջաց քթի տակ բժիշկը և մօտենալով Անթառամին, ձեռքը բռնեց:

Անթառամը խելագարի պէս տեղից ցատկեց և սարսափահար կանչեց.

— Արշակ, աշխատելով ձեռքը ազատել:

— Իզուր է Արշակ կանչելդ, ասաց բժիշկը կրքոտ, նա էլ չի գայ, դու իմն ես և ամուր գրկելով նրան, սկսեց համբուրել:

Անթառամը արձակելով օրհասական ճիչ, ուզեց փախչել, բայց իզուր: Բժիշկը մէկ ձեռքով բռնել էր նրա իրանը, իսկ միւս ձեռքով բռնած ունէր ատրճանակը:

— Եթէ մէկ էլ ձայն հանես, կսպանեմ, գոռաց նա կատաղած վագրի նման:

Անթառամի աչքերը սևացան, գլուխը պտոյտ տուեց և նա թուլացած ընկաւ Մանուէլ Կարպովիչի գիրկը:

Բժիշկը վերցրեց նրան, տարաւ տիկնոջ ննջարանը, դրեց մահճակալի վրայ, ծածկեց զոներն ու լուսամուտները և սկսեց հանել...

5.

Առաւօտ էր: Արշակը վաղուց սպասում էր նախապենեակում Մանուէլ Կարպովիչի երևալուն: Նա անհամբերութեամբ յետ ու առաջ էր գնում գալիս և ինքն իրեն խօսում.

— Ինչո՞ւ այսքան ժամանակ չէ երևում. միթէ մինչև հիմայ քնած է: Ձլինի՞ թէ մի բան է պատահել, տէր իմ Աստուած, գիշերս լաւ երազ էլ չեմ տեսել:

Նախապենեակ մտաւ ծառան և մօտենալով Արշակին, ասաց.

— Երևում է աղան գեռ չէ կշտացել, որ անա ժամի 10-ը անց է չէ երևում:

— Ամեն օր շօտ է վեր կենում, հարցրեց հետաքրքրութեամբ Արշակը:

— Ո՛չ այնքան, 10-ից շուտ չէ վարթնում: Այդ նոյն բոպէին լսեց զանգի ձայն:

— Արգէն վեր է կացել, երևի ջուր չկայ լւացարանում:

— Շտապիր Մանցօ, ասաց Արշակը և յայտնիր իմ մասին:

Ծառան շտապով անցաւ խոհանոցի կողմը:

— Այսօր արգէն, ես կունենամ փող, ասում

էր Արշակը ինքնաբաւական ժպիտը դէմքին. հետաքրքիր է տեսնել Անթառամին ինչ օրի է, ինչպէս կընդունի ինձ: Ոչինչ, եթէ այս անգամ խամուժիւն անէ, յետոյ կսովորէ և ուրախ կլինի, դեռ անփորձ է: Ես լաւ եմ իմանում կանանց թոյլ կողմերը, հարկաւոր է շոյել, թանկագին լաթեր և պողպտե գարգարանքներով գարգարել և նրանք ամեն ինչ պատրաստ են դոնելու:

Ներս մտաւ ծառան, ուրախ-ուրախ բռնեց Արշակի ձեռքը, ասելով:

— Քէֆդ քօք պահիր, Արշակ, աղան շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ է և յայտնեց, որ ցանկանում է քեզ տեսնել: Արշակ, համա ինձ չմոռանաս հա, վերջին բառերը ծառան արտասանեց խորհրդաւոր կերպով, քսելով բութ մատը ցուցամատին:

— Աչքիս վրայ, պատասխանեց Արշակը և գնաց ուղիղ Մանուէլ Կարպովիչի առանձնասենեակը, որ մի կոկիկ սենեակ էր բժշկական գործիքներով, զեղերով և հաստափոր զրքերով:

Փոքր ինչ յետոյ սենեակ մտաւ Մանուէլ Կարպովիչը, բարեկեց Արշակին, ասելով.

— Էս անգամ որ քեզանից գոհ եմ, Արշակ, այ, ինչ եմ ասել, արժէ այդպէս ապրանք ունենալը...

— Ծաղրում էք, Մանուէլ Կարպովիչ, թէ ու-

ղիդն էք ասում, հարցրեց Արշակը ձգւելով և ուղիղ բժիշկի աչքերին նայելով:

— Ճշմարիտն եմ ասում, որ այդ աղջիկը քեզ համար անգին գանձ է: Տեսնես արթնացել է, թէ քնած է:

— Ձեր ննջարանում չէ՞ր միթէ:

— Ո՛չ, մենք տիկնոջ ննջարանումն էինք, ես միայն կէս գիշերից անց թողի նրան միայնակ և հեռացայ իմ ննջարանո:

— Շատ ցանկանում եմ, Մանուէլ Կարպովիչ, նրան տեսնել, եթէ կարելի է, գնանք տեսնենք զարթնել է, թէ ոչ:

— Գնանք, համաձայնեց բժիշկը և երկուսը միասին անցան տիկնոջ ննջարանը:

Այն ինչ սոսկալի տեսարան էր, որ բացւեց նրանց առաջ:

Լացարանի մօտի կախարանից, ոլորած սրբիչը վզին կապած, կախ էր ընկած Անթառամի մարմինը գիշերային շապիկով: Նրա մազերն ամբողջ գոգգլած էին, երեսը ծւիկ-ծւիկ եղած ու արիւնլալ: Կիսաբաց, արիւնոտ աչքերը և քիչ ծուած բերանը, կապուտակ շրթունքները տեսնողի վրայ սարսափ էին ազդում:

— Այս ինչ եմ տեսնում, Աստուած իմ, գոռաց Արշակը և մի երկու քալ յետ գնաց:

— Ահ, ողորմելի կին, ինչն էր քեզ ստիպում այդ քայլն անելու, չէ՞ որ այդպիսի վարդ գե-

դեցկութեամբ կարող էիր թաղուհու կեանք վա-
րել և պալատներում ապրել, ասաց բժիշկը սառ-
նասիրտ:

— Բժիշկ, մենք կորած ենք, ի՞նչ անենք.
ասաց Արշակը վախեցած:

— Երեխայ, ծիծաղեց Մանուէլ Կարպովիչը,
դառնալով Արշակին, էլ որ օրւայ բժիշկն եմ, որ
չկարողանամ մի խեղդածի յանկարծամահ ցոյց
տալ, մոռացար մի՞թէ, որ ես բժիշկ եմ...

Handwritten in blue ink:
Հայ-հայ
Հայ-հայ

17300

Gap-hair

2013

